

Velikostní struktura obcí

3. Velikostní struktura obcí

Sídelní síť České republiky je poměrně stará; většina dnes existujících sídel pochází z období raného až vrcholného středověku, sídla v úrodných oblastech však mnohdy i z dob podstatně starších. Zhruba do konce 16. století bylo osídlení území dnešního Česka až na výjimky dokončeno a přestože i v dalších staletích docházelo ke vzniku a zániku jednotlivých sídel, sídelní síť Česka se do dnešních dnů zachovala v podstatě v podobě, jakou měla v období po třicetileté válce. Také zmíněné procesy urbanizace a vylidňování venkova, které proběhly v posledních dvou staletích, na tento poměrně stabilní systém nejen navázaly, ale výrazně proměnily jeho velikostní strukturu a míru koncentrace obyvatelstva v jednotlivých skupinách sídel.

Z hlediska statistiky je hodnocení změn v sídelní struktuře problematické, neboť většina ukazatelů je k dispozici nikoli za jednotlivá sídla, ale pouze za administrativní jednotky – obce. Ty sestávají zpravidla z více sídel a jejich vymezení vzhledem k administrativnímu charakteru je v čase daleko méně stabilní (viz další kapitola) než systém osídlení. Fyzické spojování sídel dané jejich růstem probíhá již řadu desetiletí, avšak zejména pro období 1961-1989 je typické masové a často ryze formální slučování obcí. Po roce 1989 (především v letech 1990-91) docházelo naopak k opětné dezintegraci mnoha obcí v ČR.

3.1. Velikostní struktura obcí v roce 2001

Sídelní struktura České republiky se vyznačuje značnou roztržitostí, jež je dána dlouhým historickým vývojem sídelní sítě. Typický je velký počet relativně malých obcí. K 1. 3. 2001 existovalo v České republice 6 258 obcí, s celkovým počtem 10 230 060 obyvatel. Průměrná velikost obce v ČR tak činí 1 635 obyvatel. Mediánová velikost obce je však pouhých 382 obyvatel, tzn. plná polovina obcí má méně než 382 obyvatel.

Ve velikostních skupinách do 1 000 obyvatel (viz též tabulkové přílohy) se nachází téměř 80 % všech obcí. V těchto obcích přitom žije pouze 17,2 % obyvatelstva ČR. Do velikostní kategorie obcí do 2 000 obyvatel spadá celkem 5 634, tj. 90,0 % obcí a žije v nich 26,1 % obyvatelstva.

Naopak pouhých 131, tj. 2,1 % obcí má více než 10 000 obyvatel, v těchto obcích je však soustředěna více než polovina (54,2 %) obyvatel ČR. Přitom v pěti velkoměstech nad 100 000 obyvatel žije více než jedna pětina (20,8 %) obyvatelstva. Zbývající část souboru tvoří 493 obcí a malých měst (7,9 % z celkového počtu) o velikosti 2 000-9 999 obyvatel s 19,7 % populace.

Sídelní síť nemá v celé České republice jednotný charakter. Pro Čechy a oblast Českomoravské vrchoviny je typická hustá síť malých sídel. V nížinách jsou vesnice zpravidla o velikosti 200–500 obyvatel rozloženy ve vzájemných vzdálenostech 2–5 km. V pahorkatinách a podhorských oblastech je rozložení takovýchto sídel řidší, ale doplněné velkým množstvím drobných lokalit, dnes často již jen s maximálně několika desítkami obyvatel a domovním fondem využívaným převážně k rekreaci. V horských oblastech převažují sídla údolního typu doprovázená řadou dnes rovněž téměř vylidněných izolovaných horských samot.

Oproti tomu pro nížinné oblasti Moravy a Slezska jsou charakteristická větší sídla, zpravidla s 1 500–3 000 obyvateli, rozmístěná ve větších vzdálenostech. Také města jsou v průměru větší než v Čechách a jejich síť je řidší.

Tyto rozdíly v sídelní struktuře, ale také míře urbanizace se odrážejí v rozložení obyvatelstva do velikostních skupin obcí a průměrné velikosti obce, které se v jednotlivých regionech značně liší. Nejmenší průměrná velikost obce je v kraji Vysočina (pouhých 711 obyvatel) a ve Středočeském (978) a Jihočeském kraji (1 004), tj. v převážně venkovských regionech s velmi rozdrobeným osídlením. Naopak v průměru největší obce má Moravskoslezský kraj (4 204 obyvatel) a kraje Ústecký a Karlovarský (více než 2 300 obyvatel), tedy průmyslové oblasti s vysokým stupněm urbanizace a integrace obcí. Ke zvýšení průměrné velikosti obce v těchto regionech přispěla i skutečnost, že v

poválečném období řada menších sídel v pohraničí zanikla, nebo se v nich výrazně snížil počet obyvatel a dosídlit se podařilo spíše města a větší obce; některá menší sídla byla rovněž zlikvidována v souvislosti s těžbou uhlí.

Tab. 10 Podíl obyvatelstva ve velikostních skupinách obcí podle krajů v r. 2001

Kraj	Počet obcí	Počet obyvatel	Průměrná velikost obce (počet obyvatel)	Podíl obyvatelstva (%) v obcích s počtem obyvatel			
				do 1999	2000 - 4999	5000 - 9999	10000 a více
Hl.m. Praha	1	1169106	x	-	-	-	100,0
Středočeský kraj	1148	1122473	978	43,0	13,2	8,3	35,5
Jihočeský kraj	623	625267	1004	32,9	14,8	14,5	37,8
Plzeňský kraj	506	550688	1088	32,6	16,4	7,8	43,2
Karlovarský kraj	132	304343	2306	19,8	11,7	12,4	56,1
Ústecký kraj	354	820219	2317	18,6	8,8	7,6	65,1
Liberecký kraj	216	428184	1982	23,7	11,4	15,7	49,2
Královéhradecký kraj	448	550724	1229	30,6	10,9	16,5	42,0
Pardubický kraj	453	508281	1122	37,3	9,5	12,1	41,1
Vysočina	730	519211	711	42,4	9,3	12,1	36,2
Jihomoravský kraj	647	1127718	1743	28,9	14,8	7,9	48,3
Olomoucký kraj	394	639369	1623	34,1	13,2	3,9	48,8
Zlínský kraj	304	595010	1957	29,2	15,1	11,9	43,8
Moravskoslezský kraj	302	1269467	4204	14,8	10,5	8,2	66,5
Česká republika	6258	10230060	1635	26,1	10,9	8,8	54,2

Sledujeme-li rozdíly v rozložení obyvatelstva podle velikostních skupin obcí v jednotlivých krajích, zjistíme, že největší zastoupení jednoznačně venkovských obcí – do 2 000 obyvatel - má kraj Vysočina, kde tato velikostní kategorie představuje 95,8 % všech obcí a žije zde 42,4 % obyvatelstva, a Středočeský kraj, kde tvoří 93,2 % obcí s téměř 43 % obyvatelstva. Vyšší podíl venkovského obyvatelstva mají také kraje Pardubický, Olomoucký, Jihočeský a Plzeňský. Nejméně obyvatel v této velikostní kategorii žije v Moravskoslezském (14,8 %), Ústeckém a Karlovarském kraji.

Podrobnější pohled do této skupiny obcí potvrzuje výše zmíněné regionální rozdíly v sídelní struktuře. Ve většině krajů náleží nejvíce obcí – v průměru asi jedna třetina z celkového počtu - do velikostní kategorie 200-499 obyvatel. Ve třech krajích však většinu obcí představují nejmenší obce do 200 obyvatel – v kraji Vysočina tvoří celých 48,4 % obcí, v Jihočeském kraji 39,7 % a v Plzeňském 38,1 % obcí. Naopak ve Zlínském kraji tvoří největší podíl – asi jednu třetinu - obce s 500-999 obyvateli a v Moravskoslezském kraji největší podíl - přibližně po 25 % - mají dvě velikostní skupiny: 500-999 a 1 000-1 999; naopak nejmenší obce do 200 obyvatel představují v těchto regionech zhruba jen 5 % z celkového počtu. Moravské kraje (s výjimkou Vysočiny) mají v průměru mnohem nižší počet nejmenších obcí do 200 obyvatel, ale větší zastoupení obcí s 500-1 999 obyvateli.

Nejvíce obyvatel v nejmenších obcích (do 200 obyvatel) žije v kraji Vysočina – 8,1 % obyvatelstva kraje. Více než 3 % obyvatel v této velikostní skupině mají dále kraje Jihočeský, Plzeňský, Středočeský a Pardubický; naopak ve Zlínském a Ostravském kraji nežije v této kategorii obcí ani 0,5 % obyvatel.

Největší podíl obyvatelstva ve městech nad 10 000 obyvatel je v Moravskoslezském kraji (66,5 %), v Čechách potom v Ústeckém a Karlovarském kraji (tyto kraje mají zároveň největší zastoupení měst nad 10 000 v souboru obcí – kolem 5 %). Nejmenší část populace je do těchto větších měst soustředěna v kraji Středočeském (35,5 %), Vysočině a Jihočeském. Středočeský kraj a Vysočina jsou také jedinými regiony, kde podíl obyvatelstva žijícího v obcích do 2 000 obyvatel je větší než populace měst nad 10 000 obyvatel.

Detailnější pohled na rozdíly ve struktuře sídelní sítě podávají charakteristiky jednotlivých okresů. Mezi okresy s největší průměrnou velikostí obce patří většina okresů Moravskoslezského kraje, severozápadních a západních Čech a dále některé moravské okresy s velkými obcemi jako např. Vsetín nebo Olomouc, ale také okresy Liberec a Jablonec nad Nisou. Nejmenší průměrnou velikost obce mají naopak některé okresy středních a jižních Čech, Vysočiny a Plzeňska.

Tab. 11 Okresy s největší a nejmenší průměrnou velikostí obce

Okres	Průměrná velikost obce (počet obyvatel)	Okres	Průměrná velikost obce (počet obyvatel)
Karviná	17465	Pelhřimov	608
Ústí nad Labem	5121	Strakonice	624
Most	4508	Rakovník	636
Teplice	3709	Žďár nad Sázavou	640
Frýdek-Místek	2946	Rokycany	673
Chomutov	2840	Třebíč	678
Nový Jičín	2806	Plzeň-jih	681
Liberec	2790	Domažlice	684
Jablonec nad Nisou	2593	Jičín	701
Děčín	2575	Plzeň-sever	718
Vsetín	2493	Znojmo	771
Sokolov	2463	Prachatice	790
Olomouc	2441	Havlíčkův Brod	792
Cheb	2275	Benešov	810
Opava	2268	Blansko	828

Pozn.: Do tabulky nejsou z důvodu nesrovnatelnosti zařazeny okresy tvořené jedinou obcí (hl.m. Praha, Plzeň-město, Brno-město, Ostrava-město).

Nejvyšší podíl obyvatelstva v obcích do 1 999 obyvatel (mezi 40–60 %) mají okresy jihozápadních Čech, jižní, jihozápadní a střední Moravy a některé okresy středních Čech. Nejnižší procento obyvatelstva v těchto obcích je v okrese Karviná, kde jsou pouze 3 obce této velikosti, a v pásu pohraničních okresů severozápadních Čech od Chebu až po Jablonec nad Nisou, kde tento podíl nepřesahuje 20 %.

V obcích s počtem 2 000-4 999 obyvatel mají největší podíl obyvatelstva tři příměstské okresy – Praha-západ, Plzeň-sever, Plzeň-jih, okres Jeseník a několik dalších okresů především v Jihomoravském kraji. Okresy s nejnižším podílem obyvatel v této velikostní kategorii tvoří regionálně velmi nesourodou skupinu, podobně jako u kategorie 5 000-9 999. V některých okresech je sídel této velikosti málo nebo nejsou zastoupena vůbec; buď byl proces jejich vývoje v minulosti omezen existencí většího města v okolí, nebo během procesu urbanizace a industrializace výrazně narostla a přešla do vyšší kategorie.

Největší podíl obyvatelstva žijícího ve městech s více než 10 000 obyvateli – pomineme-li 4 okresy tvořené přímo velkoměsty - nalezneme v silně urbanizovaných okresech Moravskoslezského kraje a severních a severozápadních Čech a dále v některých okresech s velkými okresními městy (nad 50 000 obyvatel). Na opačném konci žebříčku se nacházejí venkovské okresy, kde jediným městem nad 10 000 obyvatel je relativně malé okresní (výjimečně jiné) město, jako např. Rychnov nad Kněžnou, Domažlice, Semily, Jičín, Prachatice, Tachov. V okresech v zázemí velkoměst nejsou takto velká města obvykle zastoupena vůbec (Praha-západ, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Brno-venkov).

Tab. 12 Okresy s nejvyššími a nejnižšími podíly obyvatelstva ve velikostních skupinách obcí v roce 2001

Podíl obyvatelstva v obcích s počtem obyvatel (%)							
do 1999 ¹⁾		2000-4999 ²⁾		5000-9999 ³⁾		nad 10000 ⁴⁾	
Rakovník	59,8	Praha-západ	40,0	Semily	28,1	Karviná	84,3
Znojmo	55,7	Plzeň-sever	37,8	Tábor	26,6	Chomutov	84,1
Beroun	53,1	Plzeň-jih	36,4	Tachov	25,6	Most	81,6
Praha-západ	53,1	Jeseník	36,0	Náchod	25,5	Ústí n. L.	81,0
Plzeň-sever	52,8	Hodonín	33,4	Sokolov	25,4	Cheb	67,9
Žďár n. Sáz.	51,7	Domažlice	29,7	Rychnov n. K.	24,9	Teplice	63,7
Domažlice	51,5	Šumperk	28,3	Havlíčkův Brod	24,4	Liberec	62,3
Kolín	51,4	Břeclav	28,1	Brno-venkov	23,9	Olomouc	62,0
Svitavy	49,8	Brno-venkov	26,8	Jičín	23,6	Hradec Králové	60,5
Brno-venkov	49,2	Rokycany	26,7	Ústí nad Orlicí	22,6	Děčín	59,4
Vyškov	48,3	Uher. Hradiště	25,6	Kutná Hora	20,3	Karlovy Vary	58,0
Semily	48,2	Český Krumlov	25,4	Kroměříž	20,0	Kladno	57,5
Karviná	1,7	Přerov	2,0	Kladno	3,6	Rychnov n. K.	14,9
Most	7,0	Chomutov	2,7	Vsetín	3,6	Domažlice	18,8
Ústí n. L.	9,5	Svitavy	2,8	Čes. Budějovice	4,6	Semily	19,3
Chomutov	13,3	Mělník	3,1	Karviná	4,9	Jičín	21,2
Teplice	13,8	Žďár n. Sáz.	3,9	Trutnov	4,9	Břeclav	21,5
Liberec	15,2	Semily	4,5	Chrudim	5,1	Prachatice	23,1
Děčín	16,3	Strakonice	4,6	Znojmo	5,4	Beroun	23,1
Cheb	18,5	Klatovy	4,6	Benešov	5,6	Český Krumlov	24,2
Sokolov	19,2	Hradec Králové	4,7	Cheb	5,9	Jindř. Hradec	24,4
Jablonec n. N.	20,0	Teplice	5,6	Blansko	6,2	Tachov	24,7

- 1) Žádné obce této velikosti nejsou v okresech hl.m. Praha, Plzeň-město, Brno-město a Ostrava-město.
- 2) Žádné obce této velikosti nejsou v okresech hl.m. Praha, Plzeň-město, Brno-město, Ostrava-město a Rakovník.
- 3) Žádné obce této velikosti nejsou v okresech hl.m. Praha, Plzeň-město, Brno-město, Ostrava-město, Mělník, Praha-východ, Domažlice, Rokycany, Chomutov, Most, Ústí n. L., Jeseník, Olomouc a Prostějov.
- 4) Žádné obce této velikosti nejsou v okresech Praha-západ, Plzeň-jih, Plzeň-sever a Brno-venkov. Nejsou zde uvedeny okresy hl.m. Praha, Plzeň-město, Brno-město a Ostrava-město se 100 % obyvatel ve městech nad 10000 obyvatel.

3.2. Vývoj velikostní struktury obcí v letech 1991-2001

Všechna data v této kapitole jsou přepočtena na územní vymezení obcí platné k 1. 3. 2001. Tím je umožněno srovnání stavu v letech 1991 a 2001 bez zkreslení případnou integrací a dezintegrací obcí v tomto období.

V letech 1991-2001 poklesl počet obyvatel ČR z 10 302 215 na 10 230 060; při existenci 6 258 obcí k 1. 3. 2001 to znamená, že průměrná velikost obce v tomto období klesla z 1 646 na 1 635 obyvatel. Mediánová velikost obce, tj. velikost, které dosahuje nebo ji překračuje polovina obcí, zůstala prakticky stejná – v r. 1991 činila 380 obyvatel, o deset let později 382 obyvatel.

Tab. 13 Podíl obyvatelstva ve velikostních skupinách obcí podle krajů v roce 1991

Kraj	Počet obcí (podle vymezení k 1.3.2001)	Počet obyvatel	Průměrná velikost obce (počet obyvatel)	Podíl obyvatelstva (%) v obcích s počtem obyvatel			
				do 1999	2000 - 4999	5000 - 9999	10000 a více
Hl.m. Praha	1	1214174	x	-	-	-	100,0
Středočeský kraj	1148	1112882	969	43,6	12,1	7,2	37,1
Jihočeský kraj	623	622889	1000	32,9	14,9	14,4	37,8
Plzeňský kraj	506	558307	1103	32,8	15,4	7,7	44,2
Karlovarský kraj	132	301985	2288	18,5	11,5	12,5	57,5
Ústecký kraj	354	824461	2329	18,3	7,1	8,2	66,4
Liberecký kraj	216	425120	1968	23,3	10,7	15,8	50,1
Královéhradecký kraj	448	552809	1234	31,3	8,9	17,5	42,4
Pardubický kraj	453	508718	1123	37,6	7,8	13,1	41,6
Vysočina	730	521068	714	42,9	9,1	12,0	36,0
Jihomoravský kraj	647	1136832	1757	28,7	14,4	7,8	49,2
Olomoucký kraj	394	642796	1631	34,0	12,4	3,9	49,7
Zlínský kraj	304	596903	1963	28,5	15,3	11,9	44,4
Moravskoslezský kraj	302	1283271	4249	14,4	10,3	7,8	67,5
Česká republika	6258	10302215	1646	25,9	10,2	8,7	55,2

Rozložení obyvatelstva do jednotlivých velikostních skupin obcí se za uvedené desetileté, tedy relativně krátké období, příliš nezměnilo. Začínají se však projevovat některé nové trendy, znamenající zásadní obrat v dosavadním vývoji.

Jedinou velikostní skupinou, která v uvedeném období snížila svůj podíl na celkovém počtu obyvatel, je soubor měst nad 10 000 obyvatel. Mezi roky 1991 a 2001 tento podíl klesl z 55,2 % na 54,2 %, (počet obyvatel se snížil přibližně o 2,4 %). Tato skupina sídel přitom po celá předchozí desetiletí vykazovala trvalý růst počtu obyvatel, a to jak migrací, tak přirozenou měnou (s výjimkou největších velkoměst, kde se již řadu let objevoval přirozený úbytek obyvatelstva). Přibližně od poloviny 90. let však tato velikostní skupina jako celek začíná v souladu s celorepublikovým trendem ztrácet obyvatelstvo přirozenou měnou a rovněž její migrační bilance se stává negativní. V úhrnu za celé sledované období vykazuje tato kategorie úbytek obyvatelstva migrací i přirozenou měnou.

Výraznější ztráty zaznamenávají zejména města nad 50 000 obyvatel, menší města mají bilanci přirozeného i migračního pohybu příznivější. Jestliže ve městech nad 100 000 obyvatel ubylo v letech 1991-2001 celkově 7,7 % a v kategorii měst s 50 000-99 999 obyvateli 2,6 % obyvatelstva, velikostní skupina 10 000-19 999 obyvatel vykázala v tomto desetiletí ještě nárůst o 2,5 % a kategorie 20 000-49 999 o 4,1 % obyvatel. Ve skupině měst s více než 50 000 obyvatel přitom obyvatelstva ubylo migrací i přirozenou měnou, města s 10 000-49 999 obyvateli ve sledovaném období zaznamenala přirozený přírůstek, ale migrační ztrátu.

Zmíněný pokles počtu obyvatel velkých měst lze pokládat za součást rozvoje suburbanizačních procesů, kdy se migračně atraktivními stávají především menší obce a města v zázemí velkých měst na úkor těchto měst samotných. Po několik desetiletí trvajícím trendu koncentrace obyvatelstva do větších a středních měst se v 90. letech rozvíjejí opačné, dekoncentrační procesy, kdy znovu vzrůstá populační váha menších a středních obcí. Těmto skutečnostem do značné míry odpovídá i vývoj v ostatních velikostních skupinách obcí.

Zároveň je třeba upozornit, že v průběhu 90. let dochází v České republice k zásadním změnám jak reprodukčních poměrů, tak migrační bilance jednotlivých regionů a velikostních kategorií obcí. Hodnoty přírůstků obyvatelstva za období 1991-2000 (resp. 2001), uváděné z důvodů zachycení celkových změn v rozmístění obyvatelstva za celé toto sledované období, mají proto omezenou vypovídací schopnost a pro detailnější sledování vývoje přirozeného i migračního pohybu obyvatel by bylo nutno použít časovou řadu ukazatelů za jednotlivé roky sledovaného období. Jelikož však

hlavním cílem této publikace není analýza migrace ani přirozené reprodukce, jsou hlavní trendy vývoje těchto procesů zmíněny pouze v textu.

Tab. 14 Vývoj počtu obyvatel ve velikostních skupinách obcí podle krajů v letech 1991-2001

Kraj	Celkový přírůstek (úbytek) obyvatelstva v letech 1991-2001 (%)				
	obyvatelstvo celkem	v obcích s počtem obyvatel			
		do 1999	2000 - 4999	5000 - 9999	10000 a více
Hl.m. Praha	-3,71	-	-	-	-3,71
Středočeský kraj	0,86	-0,54	10,18	17,30	-3,71
Jihočeský kraj	0,38	0,50	-0,55	1,09	0,38
Plzeňský kraj	-1,36	-1,83	4,93	0,46	-3,53
Karlovarský kraj	0,78	7,85	2,42	-0,24	-1,60
Ústecký kraj	-0,51	0,71	23,36	-7,70	-2,51
Liberecký kraj	0,72	2,34	7,52	-0,19	-1,20
Královéhradecký kraj	-0,38	-2,45	22,14	-6,16	-1,21
Pardubický kraj	-0,09	-0,85	21,95	-7,65	-1,15
Vysočina	-0,36	-1,49	1,05	0,29	0,42
Jihomoravský kraj	-0,80	0,05	2,45	0,74	-2,49
Olomoucký kraj	-0,53	-0,23	6,02	-0,46	-2,38
Zlínský kraj	-0,32	2,21	-1,57	-0,43	-1,48
Moravskoslezský kraj	-1,08	1,78	0,06	4,29	-2,48
Česká republika	-0,70	0,01	5,96	0,36	-2,44

Největší nárůst počtu obyvatel ve sledovaném období zaznamenala skupina obcí s 2 000-4 999 obyvateli, kde se počet obyvatel zvýšil o téměř 6 % a tato skupina tak zvýšila svůj podíl na populaci ČR z 10,3 % v r. 1991 na 10,9 % v roce 2001. I v těchto obcích se přibližně od poloviny 90. let objevuje přirozený úbytek obyvatelstva, ale migrační přírůstky zajišťují celkový růst počtu obyvatel v této velikostní kategorii. Navíc se v průběhu sledovaného desetiletí zvýšil počet obcí v této velikostní skupině; ze sousedních kategorií do ní přešlo 18 obcí.

Jen velmi nepatrně se zvýšil podíl obyvatelstva žijícího ve skupině malých měst s 5 000-9 999 obyvateli – z 8,7 % v r. 1991 na 8,8 % v r. 2001, což představuje necelých 0,4 % počtu obyvatel. Také tato města od poloviny 90. let obyvatelstvo přirozenou měnou ztrácejí, ale tyto úbytky jsou přibližně kompenzovány nevelkým migračním přírůstkem.

Počet obyvatel v obcích do 2 000 obyvatel v letech 1991-2001 stagnoval; podíl této velikostní kategorie na obyvatelstvu ČR zaznamenal také jen nepatrný nárůst – z 25,9 % na 26,1 %. I to je však významná změna oproti dosavadnímu vývoji, neboť tyto malé obce dlouhodobě postižené vylidňováním ztrácely obyvatelstvo migrací i přirozenou měnou až do poloviny 90. let. Přirozený úbytek obyvatelstva sice přetrvává kvůli věkové struktuře zhoršené dlouhodobou emigrací, avšak od poloviny 90. let začínají tyto obce zaznamenávat migrační zisky. Existují ale významné rozdíly uvnitř této velikostní kategorie. Zatímco obce s 500-1 999 obyvateli vykazují celkový přírůstek obyvatelstva ve výši 1–2 %, v kategorii do 500 obyvatel obyvatelstva celkově i nadále ubývá, a to zejména v nejmenších obcích do 200 obyvatel, ve kterých pokračují ztráty obyvatelstva jak migrací, tak přirozenou měnou. Určité zvýšení počtu a podílu obyvatel ve velikostní skupině do 200 obyvatel je způsobeno pouze přesunem 40 obcí z vyšší do této kategorie.

Vývoj obyvatelstva v různých velikostních skupinách obcí se rovněž liší v jednotlivých krajích. U kategorie měst nad 10 000 obyvatel dochází v souladu s celorepublikovým trendem téměř ve všech krajích k úbytku obyvatelstva; pouze v Jihočeském kraji a Vysočině počet obyvatel v letech 1991-2001

vzrostl přibližně o 0,4 %. Všechny kategorie měst nad 10 000 obyvatel v těchto krajích vykazují alespoň mírný nárůst počtu obyvatelstva jak přirozenou měnou, tak migrací, výjimku představuje pouze město Jihlava, kterému migrací i celkově obyvatelstva mírně ubylo.

Největší úbytky obyvatel ve městech nad 10 000 obyvatel – více než 3,5 % - zaznamenaly kromě Prahy kraje Středočeský a Plzeňský. Kategorie těchto měst jako celek zde ztrácí obyvatelstvo přirozenou měnou i migrací, přestože existují rozdíly mezi velikostními skupinami a jednotlivými městy; celkový úbytek obyvatel však v těchto krajích vykazují všechny kategorie měst nad 10 000 obyvatel, stejně jako v kraji Jihomoravském.

Největší přírůstky a úbytky obyvatel ve velikostních skupinách obcí s 2 000-4 999 a 5 000-9 999 obyvateli se objevují v těch krajích, kde došlo k přesunům obcí mezi velikostními kategoriemi. Ve všech krajích přitom středně velké obce s 1 000-4 999 obyvateli vykazují v období 1991-2000 migrační zisky, které převažují i ztráty přirozenou měnou; pouze v kraji Karlovarském a Vysočina si udržují tyto obce ještě i přirozený přírůstek.

V obcích do 2 000 obyvatel, které v republikovém úhrnu větší změnu počtu obyvatel nezaznamenaly, se vývoj v jednotlivých krajích rovněž poněkud liší. Nejvíce vzrostl podíl těchto obcí na obyvatelstvu v Karlovarském kraji – z 18,5 % na 19,8 %, a to při zachování počtu obcí v této kategorii. Ve srovnání s ostatními kraji vykazaly tyto obce výrazně lepší bilanci přirozené měny a zároveň pozitivní migrační saldo. K menšímu nárůstu počtu obyvatel v této skupině došlo dále v Libereckém, Zlínském a Moravskoslezském kraji. Naopak v 6 ze 13 krajů počet obyvatel v této kategorii obcí mírně poklesl, nejvíce v kraji Královéhradeckém, Plzeňském a Vysočině.

S výjimkou Karlovarského a Moravskoslezského kraje, které mají poněkud lepší reprodukční poměry celkově i v těchto malých obcích, přitom ve většině krajů všechny 4 kategorie obcí do 2 000 obyvatel zaznamenávají úbytek přirozenou měnou. Nejmenší obce do 200 resp. do 500 obyvatel vykazují také úbytky migrací, kdežto větší obce mají migrační saldo kladné. V celkové bilanci pak pro většinu krajů platí, že obce do 500 obyvatel zaznamenávají populační úbytek, zatímco obce mezi 500-1 999 obyvateli mírný růst; určité zkrácení ale způsobují přesuny obcí mezi jednotlivými velikostními kategoriemi.